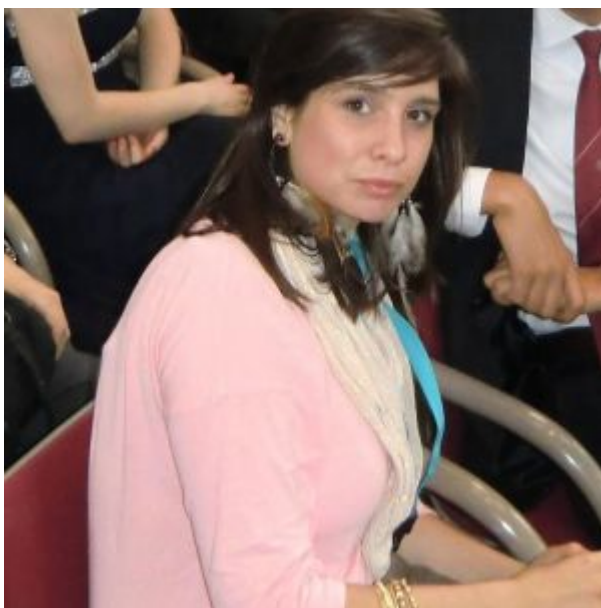

Seksueel misbruik binnen Jeugdzorg

Zorg

- Saskia Troy -

In 2010 ontstond in Nederland veel ophef over seksueel misbruik van kinderen door geestelijken van de rooms-katholieke kerk. In dit kader besloot de minister van Justitie een commissie in te stellen die tevens onderzoek moest doen naar seksueel misbruik van minderjarigen in instellingen en pleeggezinnen. Deze kinderen waren onder de verantwoordelijkheid van de regering geplaatst. Zo werd op 16 augustus 2010 de Commissie Samson in het leven geroepen, die onder voorzitterschap van Rieke Samson de aard en omvang van seksueel misbruik van minderjarigen in instellingen onderzocht.

Onlangs meldden meer dan 800 (nu volwassen) jeugdige slachtoffers bij de

Commissie Samson seksueel misbruik binnen Jeugdzorg Nederland in het verleden. Volgens het rapport van de Commissie Samson misten deze kinderen in hun jeugd niet alleen de liefde en warmte van een veilig familie. Zij kregen evenmin de bescherming van Jeugdzorg Nederland die ze nodig hadden. In het rapport *Omringd door Zorg maar toch niet Veilig* (2012) schrijft de Commissie zich te realiseren dat het gaat om de kinderen en adolescenten die vaak in hun jeugd al veel ingrijpende gebeurtenissen meemaakten. In vele gevallen waren zij uit huis geplaatst vanwege huiselijk geweld of incest.

De titel van het eindverslag van de commissie is *Omringd door zorg maar toch niet veilig, seksueel misbruik van door de regering uit huis geplaatste kinderen van 1945 tot heden*. Misleidend omdat achteraf duidelijk werd dat deze kinderen niet zijn omringd door zorg, maar volledig aan hun lot zijn overgelaten, zoals blijkt uit de vele meldingen van schrijnende incidenten die de commissie ontving. Om deze reden ga ik in dit artikel in op de dieperliggende oorzaken van het seksueel misbruik binnen Jeugdzorg. Ik beschrijf de aard van structurele kindermishandeling binnen deze sector, het met de mantel der liefde bedekken van zaken en victim blaming, waarbij kinderen de schuld kregen. Omdat ik zelf seksueel geweld binnen Jeugdzorg heb meegemaakt, laat ik me in dit artikel deels leiden door de inzichten vanuit m'n eigen verleden.

Victim Blaming

Uit het rapport van de Commissie Samson blijkt dat de (vroegere) kinderen het gevoel hadden zelf overal de schuld van te krijgen. Misstanden binnen de bijzondere jeugdzorg lijken, ook volgens het vooronderzoek van de Commissie De Winter dat zich richt op geweld binnen jeugdzorginstellingen, geen 'incident' maar exemplarisch voor het bredere fenomeen van het de schuld geven, stereotyperen en kleineren van kinderen binnen Jeugdzorg. Ook op scholen voor Zeer Moeilijk Opvoedbare Kinderen (ZMOK) - nu ook wel kwetsbare jongeren genoemd - waren mishandeling en geweldpleging, niet alleen door de kinderen onderling maar ook door leraren, aan de orde van de dag.

Via de Commissie Samson zijn verschillende juridische casussen van in het verleden uit huis geplaatste kwetsbare jongeren die seksueel misbruik binnen Jeugdzorg Nederland meldden, toegankelijk gemaakt voor een breder publiek. Het gaat daarbij onder andere om groepsverkrachting, verkrachting en aanranding door groepsleiders, seksueel geweld door groepsgenoten en misbruik

van kinderen in pleeggezinnen. In sommige gevallen was eerst sprake van huiselijk geweld door de ouders, daarna binnen de jeugdzorginstelling en ten slotte bij de pleegouders.

Er is, ondanks dat hiervoor onlangs de Commissie De Winter is opgericht, nog weinig bekend over mogelijke verwaarlozing, vernedering en mishandeling van jongeren binnen Jeugdzorg. Statistisch gezien maken jongeren met gezondheidsproblemen, psychische aandoeningen en jongeren die eerder geweld meemaakten, vele malen meer kans om seksueel misbruikt te worden.

Het was voor de seksueel misbruikte jongeren van destijds erg moeilijk om voor zichzelf op te komen en de misstanden binnen Jeugdzorg aan te kaarten. In het ergste geval werden de kinderen die binnen jeugdzorginstellingen in Nederland seksueel misbruikt of verkracht zijn, ook door één of meer toezichthouders van de jeugdzorginstelling, groepsverkracht of aangerand.

Van de slachtoffers die melding hebben gedaan is het aantal voormalige moeilijk opvoedbare jongeren dat een schadevergoeding aanvroeg bij de Commissie Samson minder dan verwacht. Het kan zijn omdat het slachtoffer nog steeds moeilijk voor zichzelf opkomt of hier zelfs ook maar over te spreken. Ook is schadevergoeding niet mogelijk als je niet onder toezicht van de overheid stond, maar een 'vrijwillige' plaatsing had. Het percentage jongeren dat 'gedwongen' (d.w.z. na rechterlijke uitspraak) onder toezicht van de overheid werd gesteld is echter maar klein.

Ook is er in het rapport weinig aandacht voor de effecten van dreiging van seksueel en ander geweld. In de meeste gevallen waren de slachtoffers waarschijnlijk vooral bang vanwege de bedreiging die plaats heeft gevonden, waardoor ze zich jaren lang onveilig voelden. Er is binnen het rapport weinig aandacht voor de effecten van een omgeving, waarin seksueel misbruik op een stelselmatige wijze plaatsvond, op andere jongeren, die misschien niet seksueel zijn misbruikt, maar wel jarenlang een gevoel van dreiging in zijn algemeenheid hebben ervaren binnen de muren van een Jeugdzorginstelling.

Vicieuze cirkel van geweld

Deze kwetsbare jongeren zijn op jonge leeftijd, mede door onvoldoende inspanningen van Jeugdzorg, in een negatieve cirkel van geweld terechtgekomen. Het is voor hen nog altijd lastig voor zichzelf op te komen. Jeugdzorg schond

systematisch de rechten van kinderen, die niet leerden op te komen voor hun rechten als kind waardoor ze zichzelf nog altijd niet goed kunnen verdedigen. Het probleem is dus groter dan seksueel misbruik alleen. Eerder is seksueel misbruik onderdeel van het systematisch vernederen, verwaarlozen en mishandelen van kinderen.

Dit betekent dat de kinderen van destijds vaak last hebben van onbehandelde gezondheidsproblemen, vaders hadden die niet participeerden binnen de opvoeding, incest of verkrachting meemaakten of thuis werden mishandeld of verwaarloosd. Vaak hadden de ouders zelf ernstige problemen, zoals met alcoholisme of psychologische aandoeningen als narcisme, borderliner of schizofrenie. Bovendien heeft de strenge opvoeding door Jeugdzorg in het verleden, met soms opsluiting, mishandeling, stereotypering en het belachelijk maken van kinderen, veel kapotgemaakt.

De aanpak van Jeugdzorg kan worden gekenmerkt als een strikt opvoedingsklimaat, met weinig empathie, begrip en mededogen. Meestal was er nauwelijks tot geen aandacht voor de emotionele, psychologische behoefte van de kinderen. Regelmatig kregen kinderen die vaak voor de tweede of derde keer in hun leven slachtoffer van geweld waren, zelf de schuld van de problemen die ze hadden en werd de (pleeg)ouders van het kind de hand boven het hoofd gehouden.

Ouders die zelf vaak werden misbruikt, verwaarloosd en mishandeld, hadden eigenlijk traumatherapie nodig voor de gebeurtenissen die zij hebben meegemaakt tijdens de eigen jeugd.

Kinderen de schuld geven

Veel slachtoffers gaven bij de Commissie Samson aan dat het binnen zo'n cultuur onmogelijk was om seksueel misbruik openlijk te bespreken. Ze waren immers veel te bang om de schuld te krijgen. En dit terwijl uit wetenschappelijk onderzoek blijkt dat slachtoffers van seksueel misbruik en geweld zich meestal al op een zodanige wijze schuldig voelen dat het hun leven ondraaglijk maakt en zij het soms jaren na de verkrachting of aanranding nog opnemen voor de dader toch al jarenlang bestaat. In het Engels heet dit *victim blaming*.

Zo is het kinderen regelmatig wijsgemaakt dat het hun eigen schuld was als misbruik plaatsvond en dat ze het zelf uitlokten. Het voor velen bekende 'korte

rokjes argument'. Het slachtoffer zou zelf hebben gevraagd om misbruik door promiscue gedrag, losbandigheid of uitdagende kleding. Maar zelfs als zij daadwerkelijk prostituees zouden zijn geweest, dan nog staat het mensenrecht op bescherming tegen seksueel misbruik en geweld in de Nederlandse wet.

Stichting Blauwe Maan, een centrum dat kosteloos hulp biedt aan slachtoffers van misbruik, baseert zijn methodiek op het verminderen van gevoelens van schuld, schaamte en het onvermogen van slachtoffers om over de zaken te spreken. Op deze manier wordt de eigenwaarde van de persoon waar het om gaat opnieuw opgebouwd. De slachtoffers van misbruik nog meer de schuld geven van de gebeurtenissen dan zij zelf al doen is therapeutisch dan ook zeer onverantwoord. Dit staat eveneens uitvoerig beschreven in de boeken *Als je Misbruikt Bent* en *Mijn Lijf is me Lief* van respectievelijk Geerdink, Wagening en Plooi.

De mantel der liefde

Een van de richtingen waarin gekeken kan worden om inzicht te krijgen in de achtergronden van misbruik wordt aangedragen door Arnold Heertje in zijn laatste boek *Economie* (2014). Arnold Heertje zet zich door middel van het schrijven van opinieartikelen al een aantal jaren actief in voor een verbetering van Jeugdzorg Nederland. Volgens hem is de dieper liggende oorzaak voor de dehumanisering van Jeugdzorg de specialisatie, fragmentatie en verkokering die onze samenleving kenmerkt.

*Ook de jeugdzorg staat bol van specialisten die ieder een eigen beperkt terrein beheren. Van overzicht, een integrale visie, laat staan van samenwerken en coördinatie is geen sprake. Ketens worden langer, het verband met dienstbetoon aan patienten, studenten en hulpbehoevende ouderen en jongeren raakt uit zicht, de schakels in de keten hangen als los zand aan elkaar. Voor deze ontwikkeling is niemand verantwoordelijk. Omdat niemand verantwoordelijk is voor de dingen die er gebeuren werden deze met de mantel der liefde bedekt, verhuld en verborgen voor anderen. Niettemin moet worden vastgesteld dat per saldo in de Jeugdzorg sprake is van geestelijke kindermishandeling, die zich aan het publieke oog onttrekt omdat het wangedrag zich in de sfeer van de privacy afspeelt. onttrekt zich aan het publieke oog omdat in de sfeer van de privacy afspeelt.” (Heertje, A., *Economie*, pag.336 “Inhumane Jeugdzorg”).*

Een voorbeeld van een opvoedkundig internaat van Jeugdzorg waar seksueel

misbruik heeft plaatsgevonden is het Internaat de Hertenkamp in Hollandsche Rading. Volgens journalist Merel van Dorp in het artikel Beschaamd Vertrouwen(2010) Jeugd en Co zou er een cultuur bestaan waarbij misbruik schering en inslag is geweest. “Volgens de directeur van De Hertenkamp Kees Kleibergen in hetzelfde artikel zou dit te maken hebben met de losse moraal van de jaren zestig. “Zo kregen kinderen op dit moment bijvoorbeeld vaak van de groepsleiding een kus op de mond voor het slapen gaan”, volgens Kleibergen.”Op sommige momenten is deze jaren zestig moraal van destijds iets uit de hand gelopen”, aldus wuifde hij haar terechte zorgen weg.

Een aantal jaren later bleek uit de bevindingen van de Commissie Samson (2012) dat journaliste Merel van Dorp er met haar kritische opmerkingen dat misbruik op het internaat De Hertenkamp schering en inslag was niet ver naast te zitten. Binnen de gehele organisatie van Jeugdzorg Nederland zou zelfs een cultuur zijn waarin incidenten over sexueel misbruik de doofpot ingingen en waarbij er in alle talen werd gezwegen over de misstanden die er plaats hebben gevonden. Meisjes werden gestereotypeerd als hoerig, sletterig en promiscue en kregen vervolgens de schuld van het sexueel geweld waar zij slachtoffer van werden. Voormalige directeur van de jeugdzorginstelling De Hertenkamp Kees Kleibergen werkt nu als staf lid voor Defence for Children die advies geeft over de rechten van Nederlandse kinderen.

Conclusie

Op het moment dat er vanuit de Nederlandse overheid niet meer onderzoek wordt gedaan naar het ‘waarom’ van misbruik binnen Jeugdzorg Nederland en slechts wordt gekeken naar de omvang en de aard van seksueel geweld is het niet mogelijk om hier richtlijnen voor te ontwerpen, beleid op te maken of een weloverwogen standpunt over in te nemen. Dit kan echter alleen als op alle niveaus en dus zowel de rijksoverheid, Jeugdzorg, de instelling en de daders verantwoordelijkheid nemen. De zogenaamd Moeilijk Opvoedbare Kinderen kinderen werden niet ‘omringd door zorg’ maar zijn in het verleden volledig aan hun lot overgelaten zonder te kijken naar de oorzaken van het gedrag waardoor deze problemen werden veroorzaakt. Pas op het moment dat degenen die daarvoor verantwoordelijk waren binnen Jeugdzorg de hand in eigen boezem steken en de sociale dynamiek van destijds inclusief de eigen als niet erg positief te kenmerken bijdrage daaraan diepgaand onderzoeken, is het echt mogelijk om de jeugdhulpverlening structureel en blijvend te veranderen.

door Saskia Troy

Saskia Troy is econoom en bedrijfskundige en werkte voor onder andere de Verenigde Naties, Shell, KPN, EUR, UvA, UNICEF en de Algemene Rekenkamer. Ook was zij Global Chapter Coördinator van Children of the Earth (een NGO van de VN) voor Europa, Afrika, Azie en Latijns Amerika. Tijdens haar jeugd is zij vernederd, mishandeld, verwaarloosd en misbruikt binnen Jeugdzorg Nederland. Hierover heeft zij onlangs een klacht ingediend bij de Commissie Samson.

Als je Misbruikt Bent, Geerdink, F., Uitgeverij Jan van Arkel, 2000

Commissie: beeld van structurele mishandeling in jeugdzorg; Kinderen in jeugdinrichtingen kregen in het verleden geregeld te maken met excessief geweld, is de eerste indruk van de commissie die in opdracht van het kabinet onderzoek doet naar geweld in de jeugdzorg. Hoewel er officieel nog geen meldpunt is geopend, berichtten al ruim zeventig volwassenen aan de commissie over grove mishandelingen die zij als kind meemaakten in een weeshuis of pleeggezin, door Anneke Stoffelen, Volkskrant, 6 november 2015, www.volkskrant.nl

Commissie: Opsluiting, Vernedering en Geweld in Jeugdzorg, www.rtvutrecht.nl

Mijn Lijf is me Lief, Wagening v., A., en Plooi, E., Lifetime, 2003

Schande dat Jeugdzorg mij niet kon Beschermen, www.trouw.nl

Schuld en Schaamte, Stichting Blauwe Maan, Hulp na Onvrijwillige Seks en Misbruik, Interne Publicatie

Seksueel Misbruik van Minderjarigen in de Rooms-Katholieke Kerk, Deetman W., et al., Uitgeverij Balans, 2011

Startpagina Commissie Geweld Jeugdzorg, www.commissiegeweldjeugdzorg.nl

Van Dorp, M., Beschaamd Vertrouwen www.merelvandorp.nl

Heertje, A., Economie, Inhumane Jeugdzorg. P.336, Prometheus, 2014

www.schadefonds.nl

www.rijksoverheid.nl

Heertje, A., www.humaniseringvandejeugdzorg.nl/